

BIBLIJSKI POGLED NA VLAST

DR. CELESTIN TOMIĆ, OFM CONV., ZAGREB

Vlast i autoritet se ubrajaju u fenomene najviše nazočne u društvenom životu. Ne postoji društveni odnos o kojemu, na ovaj ili onaj način, nije utjelovljena vlast u nekom pojedincu ili u nekoj skupini. Vlast i autoritet izriču najrazličitije odnose društva, od obitelji do državne vlasti, od malih skupina do zamašnih trustova. Posebno dolazi do izražaja u politici. Nezamislivo je shvatiti društvo bez vlasti, u kojem nema borbe i natjecanja za preuzimanje vlasti. Može se ono ostvariti na slobodnim izborima, tada je to prenošenje vlasti odozdo, od naroda – kao što je u demokracijama. Ili se vlast preuzima silom i ne dopušta slobodu mišljenja, zborovanja, religije, stvaranja... pa je to totalitarizam. Često se otkriva u »demonskoj osobi« kakve smo imali i u novoj povijesti čovječanstva (npr. hitlerizam, staljinizam, maoizam...).¹

Vlast i autoritet su korelativni pojmovi. Ne poistovjećuju se posvema, ali se uzajamno isprepliću. Autoritet je nosiva struktura društvenog života, vlast nužno sredstvo. Nema autoriteta bez vlasti, i autoritet dobiva svoju snagu ako se obavlja po zakonitoj vlasti i u službi je zajednice.²

Danas je autoritet pod vatrom kritike. Odbacuje se svaki autoritet, i društveni i religiozni. Postoje u današnjem svijetu snažne anarhističke tendencije. Treba osuditi rušilačko načelo autoriteta kao takvog, što bi značilo negaciju svakoga društvenog reda. Ali, ne smije se pasti u drugu krajnost – da se prihvaća akritički autoritet i osobito obožavanje autoriteta.

Jednako i vlast. Ona omogućuje sprovođenje autoriteta i nužni je element za stvaranje reda u društvu. I tu je trajna opasnost od nezasitne žudnje za vladanjem u čovjeku, jer se traži samo vlastita slava, do potpunog porobljavanja drugoga, bez etičkih načela.

Autoritet i vlast ne smiju biti isključeni iz društva ali niti akritički prihvaćeni. To su nužni faktori, nezaobilazni za uspostavu ljudskog suživota, ali traže i stalnu izmjenu – da bi odgovarali zahtjevima vremena, da bi ispunili svoju zadaću i da bi se uklonio rizik od pada u iracionalno i u demonsku logiku gospodarenja nad drugima.

Objava biblijska, posebno novozavjetna, pomaže u posjedovanju ispravnog i pravilnog pojma vlasti i autoriteta. Budući da su vlast i autoritet korelativni pojmovi, govorit ćemo o vlasti. Isus se objavljuje kao »onaj koji ima vlast«, i tu vlast daje svojim učenicima. Uz ovu »vlast«,

¹ RITTER G., *Il volto demoniaco del potere*, Bologna 1971³; vidi BOBBIO N., *Il problema del potere*, Torino 1966; ELIAS N., *Potere e civiltà*, Bologna 1983; KERTZER D.I., *Miti e simboli del potere*, Bari 1989; POPITZ H., *Fenomenologia del potere*, Bologna 1990; STOPPINO M., *Le forme del potere*, Napoli 1975.

² PIANA G., *Autorità e potere*, *Orinetamenti teologico-etici*, u *Credexreoggi* 4 (1991) 45–54.

kojom se ostvaruje kraljevstvo nebesko, postoji u svijetu politička, državna vlast, povijesno-socijalnog značenja. Kakav stav mora kršćanin imati prema toj vlasti?

I. ISUS »KAO ONAJ KOJI IMA VLAST«

1. Terminologija

»Vlast« je u Novom zavjetu izražena s tri riječi: *eksousia*, *arhe*, *dynamis*. Svaka od ovih riječi ima svoju nijansu.³ Ali poglavito se pojavljuje u Novom zavjetu riječ *eksousia*, koja izriče upravo vlast, moć, autoritet.⁴

Eksousia dolazi od *eksestin* i znači mogućnost nešto činiti, imati snage nešto učiniti, imati ili nemati pravo, vlast, dužnost nešto ostvariti.

Eksousia u grčkom (klasičnom) jeziku označuje mogućnost djelovanja ako se ne suprotstavlja zapreka unutrašnje naravi, pravo nešto činiti, vlast, dopuštenje, autoritet, magistrat, javna služba. Razlikuje se od *dynamis*, koja kazuje unutrašnju sposobnost, moć, silu, koja se izvana očituje. *Eksousia* je izraz te moći.

U Starom zavjetu (LXX) izriče vlast, moć, pravo koje dolazi od Boga; u kasnijim spisima znači vlast Boga koja je suverena i bez nje se ništa ne događa ni u prirodi ni u povijesti ljudskoj.

U Novom zavjetu *eksousia* je vlast koja dolazi od Boga, koja je vlastita Bogu i izriče Božju stvaralačku i spasiteljsku moć. Od Boga vlast dolazi i društveno-povijesnim čimbenicima kao Velikom vijeću (Dj 9,14), Pilatu (Lk 20,20; Iv 19,10s), kraljevima. Pa i sotonska vlast podliježe Božjoj volji (Dj 26,18; Kol 1,13). Sve dolazi od Boga. Svaka vlast u konačnosti u službi je ostvarenja Božjeg kraljevstva. Budući da u Isusu postaje Kraljevstvo Božje nazočno, shvatljivo je da je *eksousia* posebno povezana s osobom i djelom Isusa Krista. Ali kad je riječ aplicirana na Isusa i na apostole, nikad ne označuje vlast čovjeka nad čovjekom (pa ni Krista nad čovjekom), nego vlast da se nešto čini za čovjeka.

³ FOERSTER W., *eksestin*, *eksousia*, u G. KITTEL, Theologisches Wörterbuch z. NT., II, 560–571. Uz *eksousia* pojavljuje se kao sinonim *dynamis* i *arhe*, s određenim nijansama.

GRUNDMANN W., *dynamai-dynamis*, u Th. W. z. N. T. II, 287–318. *dynamai*: biti u stanju, imati sposobnosti, moći; *dynamis* u grčkom klasičnom i helenskom jeziku znači: sposobnost, mogućnost, prikladnost, sila, snaga; početak kozmički, uzrok fenomena, energija koja pokreće svijet, kozmos, životni element; ime za bogove. U Starom zavjetu (LXX) Božja sila sve vodi u prirodi, u kozmosu, u povijesti; u kasnijim spisima je to Božje ime (Mt 26,64; Mk 14,62); objava eshatološke Božje sile. U Novom zavjetu Božja se sila očituje u osobi i djelima Isusa Krista: nastupa u snazi kao kralj, otkriva u naučavanju prorocku silu, posebno u čudesima koja se ostvaruju samo njegovom riječju, bez ikakvih tehničko-magijskih pomagala i obrazaca. Kod Ivana je naglašeno kako se u Isusu otkriva božanska sila kojom se otvara novi eon. Ta se sila otkriva posebno u vazmenom otajstvu (Mk 22,9; Dj 2,24). Ona objavljuje aktivnu nazočnost Krista u svijetu.

DELLING G., *arhe* u Th. W. z. N. T., I, 477–483. U grčkom jeziku označuje početak vremena, moći, kraljevstva, službe. U Starom zavjetu (LXX) znači početak vremena, vlast, moć, služba. U Novom zavjetu: početak vremena, prikladni trenutak, prvi događaj (Iv 2,11). Zatim vlast, moć uvijek povezano uz *eksousia* (izuzev Juda 6). Krist je Prvak (Kol 1,18).

⁴ *Eksousia* se pojavljuje 10 puta u Mateju i Marku, kod Luke 16 puta, kod Ivana 8 puta, kod Pavla 27 puta, u Otk 21 put. *Dynamis* se rjeđe pojavljuje: kod Mk 8 puta (i u pl.). Kod Marka i Luke 3 puta; u Ivana nijedanput, u Dj 3 puta...; *arhe*, u Mateja i Marka 4 puta, u Luke 3 puta, u Ivana 8 puta, u Pavla 18 puta; 1 Iv 8 puta, Otk 3 puta.

2. Isus ima vlast

Isus se objavljuje kao onaj koji ima punu vlast. U snazi te vlasti otpušta grijeh. »Vlastan je Sin čovječji na zemlji otpuštati grijeh« (Mk 2,10). Ima vlast izgoniti đavle i to će predati apostolima (Mk 3,15; 6,7 i par). To se otkriva u njegovu nauku. Narod ostaje zaprepašten i zapitkuje: »Što li je ovo? Nova i snažna (eksousia) nauka!« (Mk 1,26). Mnoštvo ostaje zaprepašteno i pada slavu Bogu koji takvu vlast daje ljudima nakon ozdravljenja uzetoga (Mt 9,8). »Kakve li riječi! S vlašću i silom zapovijeda nečistim duhovima, te izlaze« (Lk 4,36).

Rabinska egzegeza vremena želi biti samo tumač, a ne »prorok«. Zato nikad sebi ne pripisuju pojam eksousia. Isus to posjeduje. Ta »vlast« koja se očituje u snazi nauka, oproštenju grijeha, u liječenju i izgonu đavla, otkriva da je Kraljevstvo Božje već nastupilo.⁵

Isus posjeduje vlast kao Sin Božji, i to neomeđenu ničim i univerzalnu, koju provodi slobodno i savršeno u jedinstvu s Ocem. »Vlast imam položiti (život), vlast imam opet uzeti ga« (Iv 10,18). Ova se vlast posebno odnosi na odnos prema ljudima. Isus se otkriva kao Sudac posljednjeg suda. »Vlast mu dade da sudi, jer je Sin čovječji« (Iv 5,26). Isus će u Duhu uskliknuti: »Sve je meni predao Otac moj!« (Mt 11,27).

3. Rušenje sotonske vlasti

Stari, a posebno Novi zavjet govori o sotonskoj vlasti. I ona je dana od Boga, podliježe Božjoj volji i bit će konačno uništena po Mesiji. Isus je onaj koji će razoriti vlast sotone. To je već istaknuto na početku njegova javnog djelovanja u izvještaju Isusove kušnje.

Kušnja dolazi nakon Isusovog mesijanskog ustoličenja na krštenju. Glas s neba zaori: »Ti si Sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina!« (Lk 3,22 i par). U glasu odjekuju proroštva o Sluzi Jahvinu i vazmenom Jaganjcu. Isus će svoju mesijansku vlast očitovati po svojoj smrti na križu. Tri kušnje u pustinji žele Isusa odvratiti od križnog puta.

Luka bilježi da je Isus »pun Duha Svetoga« (Mk: »Duh nagna«), i Duh ga je vodio pustinjom, gdje ga iskušavaše đavao (Lk 4,1-13 i par). U tri kušnje đavolske koje donose Luka i Matej vidi se izričita dvoznačnost vlasti u tri oblika: ekonomskom, političkom i religioznom. U središtu je kušnje prijedlog đavla da Isusa predobije za mesijanizam svjetske vlasti. Luka izvještava: I povede ga đavao na visoko, pokaza mu odjednom sva kraljevstva zemlje i reče mu: »Tebi ću dati svu ovu vlast i slavu njihovu, jer meni je dana, i kome hoću, dajem je. Ako se, dakle, pokloniš preda mnom, sve je tvoje« (Lk 4,6-7). Isus razobličuje kušnju vlasti i odbija je, pozivajući se na temeljnu postavku Starog zavjeta iz Ponovljenog zakona 6,13: »Klanjaj se Gospodinu, Bogu svome, i njemu jedinome služi!«

Isus naglašava da samo Bogu pripada apsolutna i puna vlast. Tobožnja autonomija svjetske vlasti samo je privid đavla napasnika.

Luka vidi đavla u pozadini komplota koji će Isusa odvesti u smrt. Na svršetku kušnje Luka ističe kako se đavao udaljio od Isusa »do druge prilike« (Lk 4,13). U noći uhićenja Isusova, kad je četa naoružane straže poslana od židovske vlasti da ga uhvati, Isus vidi u tome posljednju kušnju i kaže: »Ovo je vaš čas i vlast Tame« (Lk 22,53).

Odjek ovog gledanja nalazi se i u Ivanu. Isus svoju smrt povezuje sa sudom ovome svijetu, kada će »Knez ovoga svijeta« biti izbačen, razvlašten (Iv 12,31). On već gleda pobjedu nad »Knezom svijeta«, jer ostaje vjeran Ocu do svršetka (14,31). Isusov odlazak s ovoga svijeta k Ocu zbiva se u isti čas u kojem je đavao ubacio u srce Jude Iškariotskoga odluku da ga izda. Isus

⁵ FOERSTER W., nav. čl. 566.

u punoj svijesti »vlasti« koja mu je dana od Oca, gleda u svojoj smrti najviši i konačan čin ljubavi što donosi svijetu spasenje (Iv 13,1–3).

4. Kojom vlašću to činiš?

Značajka Isusova javnog djelovanja, postavljena pod biblijskim simbolom vlasti Boga, privlači pažnju religiozne židovske vlasti u Jeruzalemu. Posebno dolazi do izražaja kada izvrši proročku radnju na području svetoga hrama, izgonom trgovaca iz hrama. Događaj donose sva četiri evanđelista (Mk 11,15-19; Mt 21,12-17; Lk 19,45-48; Iv 2,13-22). Nakana da obnovi hramsku ustanovu proročkim stilom biblijske predaje, stvori zabunu u odgovornima. Glavari svećenički, pismoznanci i starješine traže od njega opravdanje za taj čin: »Kojom vlašću to činiš? Ili tko ti daje tu vlast da to činiš?« (Mk 11,28). Isus svoj čin opravdava proročkom riječju koju donose sva četiri evanđelista: »Dom će se moj zvati Dom molitve za sve narode. A vi od njega napravili pećinu razbojničku!« (Mk 11,17). Bit će to i glavna optužba pred Velikim vijećem: »Mi smo ga čuli govoriti: Ja ću razvaliti ovaj rukotvoreni Hram i za tri dana sagraditi drugi, nerukotvoreni!« (Mk 14,58).

Smrtna osuda Isusu pred židovskim Vijećem je motivirana time što Isus sebi prisvaja božansku vlast, poistovjećuje se s Bogom. I to smatraju hulom. Ali pred Pilatom iznose mesijanski politički naglasak: »Za sebe tvrdi da je Krist, kralj!« (Lk 23,2).

Pilat, predstavnik rimskoga carstva, osudit će Isusa kao »Kralja židovskog«, kao čovjeka opasnog za suverenitet carstva, koji bi mogao podići ustanak i ugroziti cara. Isus se predstavi Jeruzalemu kao mesijanski kralj za velikog židovskog blagdana, koji okuplja Židove sa svih strana svijeta i pušta slobodno da ga pozdravljaju poklikom mesijanskim: »Blagoslovljen Onaj koji dolazi u Ime Gospodnje! Kralj Izraelov!« (Iv 12,13). Ali dolazi kao ponizan i skroman Mesija koji ne kani uspostaviti zemaljsko kraljevstvo, već Božje kraljevstvo u žrtvi ljubavi na križu. Kad su ga htjeli proglasiti kraljem nakon čudesnog umnažanja kruha, proročkog znaka mesijina, pobježe u goru (Iv 6,15). I Pilatu je tumačio da njegovo kraljevstvo nije »od ovoga svijetac«, nije »odavle«, da je to Kraljevstvo »istine« i pravde, ljubavi i mira, spasenja i života (Iv 18,36.38). Uzalud. Isus je osuđen kao »Kralj židovski!«

Isus u punoj svijesti »vlasti« koja mu je dana od Oca, prihvaća smrt kao konačan i najviši čin ljubavi i očitovanja »vlasti«. U tom činu otkriva onaj paradoks kršćanske objave koja otkriva svu svoju narav i svu svoju snagu u slabosti, u radikalnom rušenju svjetovne moći. Objava najveće božanske vladavine je u otajstvu križa. I to je mjesto konačnog očitovanja Božjeg bića. U Isusovoj »opljeni« sebe, u ispražnjenju sebe, u posvemašnjem otuđenju i poniženju, kako pjeva stari kršćanski himan (Fil 2,5-11), otkriva se Božja ljubav za čovjeka. I samo u traženju dobra drugog, i nastojeći to ostvariti, otkrivamo istinsku vjerodostojnost »vlasti« i autoriteta.⁶

II. ISUS PREDAJE APOSTOLIMA SVOJU VLAST

Već za života, dok šalje Dvanaesticu da navještaju dolazak Kraljevstva, daje im »vlast« nad nečistim dusima (Mk 3,5; 6,7 i par). Svečano je to Uskrsli predao apostolima na gori u Galileji, dajući im opće poslanje: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji! Pođite, dakle, i učinite mojim učenicima sve narode, krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati

⁶ FABRIS R., *Ambivalenza del potere. Prospetiva biblica*, u *Credereoggi*, 4 (1991) 15–25, 20.

sve što sam vam zapovjedio!« (Mt 28,14-20). Kako oni tu vlast moraju provoditi, Isus jasno kaže da je vođenje vlasti u služnju.

1. Na putu u Jeruzalem

Paradoksalno shvaćanje »vlasti« Isus otkriva u odgovoru na molbu Zebedejevih sinova (Mk 10,35-40; Mt 20,20-28). On ulazi u Jeruzalem. »Išao je pred njima, te bijahu zaprepašteni, a oni koji su ih pratili, prestrašeni.« Slijedili su ga i bojali se. Isus im po treći put navješta bolnu sudbinu »Sina čovječjega«, trpećeg, poniženog i osuđena na smrt. »Bit će predan glavarima svećeničkim i pismoznancima. Osudit će ga na smrt, izručiti poganima, izrugati i popljuvati. Izbičevat će ga, ubit će ga, ali on će nakon tri dana ustati« (Mk 10,33-34). Ove proročke Isusove riječi o vlastitoj sudbini u kojoj se jasno nazrijeva ono što će ga zadesiti u Jeruzalemu, žele ispraviti proširenu sliku o Mesiji koju dijele i apostoli, o slavnom mesiji koji će ostvariti zemaljsko, opće kraljevstvo na zemlji.

U ovom kontekstu Matej i Marko donose molbu sinova Zebedejevih. Kod Mateja majka njihova tu molbu iznosi (vjerojatno želi evanđelist lik apostola ostaviti u njihovu dostojanstvu). Marko je izvorniji. Mole i zahtijevaju da njih dvojica sjednu jedan zdesna a drugi slijeva u slavi kraljevstva. Isus im odgovori da ne znaju što traže. Da budu dionici slave, moraju s njime dijeliti sudbinu njegovu, osuđenika na smrt na križu sramote, što je određena za najgore zločince u carstvu. Dva brata su i na to spremni. Isus im kaže da će doista piti čašu koju će on piti i krstiti se krstom kao i on. Ali smještaj u kraljevstvu stvar je Oca kojemu on svoju stvar prepušta.

Ostala desetorica, čuvši to, počele se gnjeviti na Jakova i Ivana. Svi bi oni željeli prva mjesta u Kraljevstvu. I odbacuju pomisao na sudbinu Sina čovječjega, ponižena i osuđena na smrt i misle na položaje koji ih čekaju u Kraljevstvu. Sigurno ih čekaju prva mjesta. Isus polazi od svoje proročke riječi o sudbini Sina čovječjega i zacrtava pravilo provođenja vlasti koju im On daje.

U tri kratke izjave osvjetljuje Isus kako obavljanje vlasti može biti samo u služnju, tražeći dobro drugoga i nastojeći to ostvariti. I to je vjerodostojan znak da posjeduju Isusovu »vlast«.

U prvoj je realistička i kruta kritika civilne »vlasti«. »Znate da oni koji se smatraju vladarima, gospoduju svojim narodima, i velikaši njihovi drže ih pod vlašću« (r. 42). Ističe se odnos vladara i podanika. Prvi se smatraju onima koji »vladaju«, zapravo »gospoduju« svojim narodima. U izvorniku imamo *katakryrievein*, što znači samovoljno gospodariti, izigravati gospodara. Oni su »velikaši« među narodima, zapravo svoje narode drže u krutoj podložnosti (izraz u izvorniku *kataeksousazein*). U Lukinoj predaji izreka u kojoj se odražava model političke i društvene vlasti kakva ona stvarno jest, ima i određenu ironiju. »Kraljevi naroda« gospoduju svojim narodima i vlastodršci se nazivaju »dobrotvorima« (Lk 22,24). Pojam dobročinitelji-*evergetai* pridaje se bogovima dobročiniteljima, a sada knezovi, kraljevi, vladari to sebi pripisuju, posebno nasljednici Aleksandra Velikog, egipatski Ptolomejevići i sirijski Seleukovići.

Druga izreka građena je po shemi antiteze. Ističe kakva bi morala biti vlast i kakvi odnosi u zajednici.

»Nije tako među vama! Naprotiv, tko hoće da među vama bude najveći, neka vam bude poslužitelj! I tko hoće da među vama bude prvi, neka bude svima sluga« (Mk 10,43-44). Uloge i odnosi između glavara i podanika, vladara i podložnika izmijenjeni su. Tko hoće biti »najveći« u zajednici vjernika, mora postati poslužitelj-*diakonos*. *Diakonos* nije samo služba u kući, služenje kod stolova, već označuje i javnu službu na religioznom i na socio-političkom području. To mora biti stvarno »služenje«, koje ne čeka priznanje i časti. Izriče se to snažnije

drugom riječu: »Tko hoće da među vama bude prvi, neka bude svima sluga-*doulos*.« *Doulos* je rob, najniži stupanj u društvenoj skali. Glavar ili odgovorni u zajednici je kao »sluga« – rob, njegova je uloga u služenju braći.

U trećoj izreci iznosi motiv i uzor toj paradoksalnoj »vlasti«, koja mora biti u njegovoj Crkvi. Podsjeća još jednom na »Sina čovječjega« koji nema »vlasti«, jer je predan u ruke mogućnika koji će ga osuditi na smrt, kako je to izrekao u proročkoj riječi trostrukog navještaja vlastite smrti (Mk 8,31; 9,31; 10,33s i par). U ovom je odsjeku sudbina Sina čovječjega ocrtana likom poslanja Sluge Jahvina, kako je opisana u četiri pjesme o Sluzi Jahvinu, posebno u četvrtoj (Iz 52,12 – 53,12).

»Jer ni Sin čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj daje kao otkupninu za mnoge« (Mk 10,45). Jedna od »najvažnijih izreka« Isusovih u evanđelju otkriva što je Isus mislio o samome sebi, o svojoj samosvijesti.⁷

Isus svoju sudbinu čita u ovoj Izajijinoj pjesmi: »Žrtvuje li život svoj za naknadnicu, vidjet će potomstvo, produžiti sebi dane... Zato će mu mnoštvo dati u baštinu... plijen će mu biti mogućnici, jer sebe preda na smrt« (Iz 53,10.12). U izvještajima evanđeoskim Isusove muke osjeća se jeka ove biblijske predaje o Sluzi Jahvinu koji svojim služenjem u daru svojega života spasava sve. To je novi kriterij u vrednovanju provođenja vlasti, suprotan provođenju svjetovne vlasti.⁸

2. Na posljednjoj večeri

U ozračju pashalne večeri ljubavi Luka donosi ovu Isusovu izreku koju Matej i Marko stavljaju na putu ulaska u Jeruzalem. Isus zorno ukazuje na ulogu vlasti u Crkvi: »Tko je veći? Koji je za stolom, ili koji poslužuje? Zar ne, onaj koji je za stolom? Pa ipak, ja sam posred vas kao onaj koji poslužuje« (Lk 22,27).

U Ivanovoj predaji Isus to i zorno pokazuje. U činu pranja nogu (Iv 13,12-17) dramatičnije učinkovito ono što znači ljubiti svoje do kraja. Njegova je smrt čin ljubavi i postaje uzor i temelj odnosa među učenicima. Isus je za njih »Učitelj i Gospodin« i svoju ulogu ostvaruje u daru poniženja sebe, u služenju, što slikovito izražava pranje nogu, što je za židovski mentalitet posao najnižeg roba u kući, za svakog Židova nedostojan čin. »Primjer sam vam dao da i vi činite kao što ja vama učinih«. To je »nova zapovijed«: »ljubite jedni druge; kao što sam ja ljubio vas, tako i vi ljubite jedni druge« (Iv 13,14). U Kristovoj Crkvi obavljati vlast znači služiti drugome, spašavati drugoga, pomoći drugome, učiniti nešto veliko za čovjeka.

III. KRŠĆANI PRED VLAŠĆU

U Crkvi »vlast« dolazi od Krista, i on je sam u svojem životu pokazao, posebno u svojoj smrti, ljubavi za spas svijeta – kako se ta vlast mora obavljati. To bi moralo biti uzor i za svjetovno provođenje vlasti. Stari zavjet ističe da svaka vlast dolazi od Boga (Izr 8,15; Mudr 6,1-6). No, susrećemo, posebno u proročkim knjigama, oštre osude protiv zlorabe vlasti koja se sručuje na slabe, siromašne, socijalno ugrožene.

⁷ CANTALAMESSA R., *Riječ i život*, Godina B, Makarska 1984, 204–205; DUDA B., *Sjeme je Riječ Božja*, Godina B, Zagreb 1987, 240–241.

⁸ FABRIS R., nav. čl. 31.

To je još jače izraženo u Novom zavjetu. Novozavjetna Božja objava predaje vlasti božansko podrijetlo, ali i njezinu omeđenost kad je u pitanju savjest. Isus se pokorava ljudskome zakonu, ali u isto vrijeme omeđuje područje njegova djelovanja. Reći će: »Podajte carevo caru, a Božje Bogu« (Mt 11,21). Zemaljska vlast nije apsolutna. Posebno kad se stavlja na mjesto ili protiv Boga i guši slobodu savjesti u ljudima.⁹ Petar će to svečano potvrditi pred Velikim vijećem: »Treba se većma pokoravati Bogu nego li ljudima!« (Dj 5,29).

U tom svjetlu moramo vrednovati stav Isusov i apostola prema svjetovnim vlastima.

1. *Dano odozgo*

Evandeosko vrednovanje i provođenje vlasti vidi se u Ivanovoj predaji Isusova suda pred Pilatom u dva razgovora koji se vode između Pilata i Isusa unutar dvora. Na Isusovu šutnju Pilat ga podsjeća da ima »vlast«, kao rimski upravitelj u okupiranoj Judeji, da ga pusti ili da ga dade raspeti. Isus mu odgovori: »Ne bi imao nada mnom nikakve vlasti da ti nije dano odozgo« (Iv 19,10-11).

U povijesti tumačenja Isusove izjave dani su razni naglasci. U starini se to redovito povezuje s Rim 13,1 i ističe se božansko podrijetlo vlasti. Tako sveti Augustin i sveti Toma Akvinski. R. Bultmann u svojem komentaru 1941, u ozračju totalitarnog sistema Trećeg Reicha tumači provođenje vlasti. Pilat popusti Židovima, nema snage da Božje zahtjeve ispunja, da poslušna zahtjeve unutrašnje etike i tako zlorabljuje svoju vlast.¹⁰ R. Fabris ističe kristološko stajalište koje prožima razgovor Pilata i Isusa.¹¹

Ovaj se razgovor odvija u dvije faze. Prva je usredotočena na realitet, a druga na vlast. Na pitanje Pilatovo Isusu: »Jesi li ti židovski kralj?« Isus odgovara da »njegovu Kraljevstvo nije od ovoga svijeta«, »nije odavde«. Ono se ne služi silom, slijedi drugu logiku nego zemaljska kraljevstva. Konačno, Isus je »kralj« po rođenju. »Ja sam se zato rodio i došao na svijet da svjedočim za istinu« (Iv 18,33-37). Kriterij pripadanja ovom kraljevstvu je u prihvaćanju istine. U ivanovskom vidu »istina« je objava Božje ljubavi u Isusovim djelima i riječima, koja kulminira u daru života za druge.

U drugom razgovoru naglasak je na vlasti. Na ponosno i samosvjesno pitanje Pilatovo: »Ne znaš li da imam vlast pustiti te i da imam vlast razapeti te?« Dvaput Pilat ističe »vlast«. Isus smireno odgovara: »Ne bi imao nada mnom nikakve vlasti da ti nije dano odozgo« (19,10-11). Isus Pilatu kaže da on zapravo nema nikakve vlasti nad njegovim životom i smrću, iako je rimski upravitelj. »Dano mu je odozgo« – ne vlast već je i on u službi Očeve volje da Isus ostvari svoje poslanje. U grčkom tekstu ne stoji da mu je »vlast« dana – u grčkome kao i našem jeziku ženskoga roda, već »dano« – srednjega roda. Bog je na djelu u ovom procesu. Pilat je samo izvršitelj Božje volje. Samo Isus »vlast ima položiti život, vlast ima opet uzeti ga« (10,17-18).

U ovom tekstu kriterij vrednovanja »vlasti« ima kristološku značajku. Nije riječ o podrijetlu vlasti, niti o njezinom provođenju. Tko ne prihvaća »istinu«, to jest objavu Božje ljubavi koja se očituje u Isusu, čini grijeh. Židovi koji su ga predali Pilatu i traže, u ime svojega zakona,

⁹ Pitanje savjesti poznato je i u pogana. Objekcija savjesti ne odnosi se samo na religiozno područje, nego i na etičko, filozofsko, filantropijsko. U klasičnoj Starini poznat je slučaj Antigone koja je tragična žrtva nepokornosti propisima Kleonta, koji se protive zahtjevima duha. Jednako je i Sokrat osuđen što slijedi glas savjesti. Ipak se valja čuvati da poziv na savjest ne bude izlikom da se slijedi omeđeno vlastito mišljenje, a trebalo bi slijediti istinu i zakon upisan u srcima.

¹⁰ BULTMANN R., *Das Evangelium des Johannes*, 1991, 515.

¹¹ FABRIS R., nav. čl. 22s.

Isusovu smrt, »veći grijeh« imaju. Ali i Pilat snosi krivnju, jer odbija »istinu« i, služeći se svojom »vlašću«, predaje im Isusa da ga razapnu (19,16).

2. »Nema vlasti doli od Boga« (Rim 13,1)

Povijest Isusove osude od religiozne i političke vlasti uvjetuje i vrednuje kršćansko gledanje na javnu vlast. Kršćani su manjina u rimskom carstvu i žele ostati lojalni carskoj vlasti i njezinim ustanovama. Već evanđelisti u izvještaju Isusove presude, posebno Luka, pokazuju apologetske težnje da se rimska vlast nekako rastereti krivnje. U tom ozračju moramo vrednovati i Pavlov tekst u poslanici Rimljanima, o dužnostima prema javnim ustanovama (Rim 13,1-7). Ovaj sažeti zakonik Pavlov o građanskim dužnostima kršćana unesen je u širi kontekst, u kojemu iznosi kako kršćani moraju ostvariti slobodu koju im Krist daje u iskrenoj ljubavi na svim razinama: crkvenog, društvenog i političkog zajedništva. Nije riječ o nekom doktrinalnom tekstu koji iznosi službeni nauk Crkve o podrijetlu i statutu vlasti, već o nadahnutom tekstu koji potiče na dužnosti vjernika u grčko-rimskoj sredini.¹²

Počinja pozivom na podlaganje vlastima (eksousia). »Svaka duša neka se podlaže vlastima nad sobom.« I razlog navodi: »Nema vlasti doli od Boga« i »koje postoje, od Boga su postavljene« (r. 1). Iz ovog načela slijede posljedice: »Tko se suprotstavlja vlasti, Božjoj se odredbi protivi; koji se pak protive, sami će na se navući osudu« (r. 2).

Zatim iznosi ulogu vlasti. »Vladari nisu strah i trepet zbog dobra, nego zbog zla djela.« »Božji je poslužitelj (diakonos) pred kojim treba strahovati samo ako zlo činiš.« Božji »gnjev iskaljuje na onome koji čini zlo«. Vlast provodi Božji sud protiv počinitelja zla. Stoga: »Trebalo je stoga podlagati, ne samo zbog gnjeva, nego i zbog savjesti« (r. 3-5).

Konačno izvodi praktične zaključke tog podlaganja: valja plaćati porez, carinu, iskazivati im poštovanje i čast. »Dajte svakome što mu pripada« (r. 6-7). Pavao završava ovaj ulomak o dužnostima kršćana izrekom koja je temelj tog podlaganja: »Nikome ništa ne dugujete, osim da jedni druge ljubite. Jer, tko drugoga ljubi, ispunio je Zakon« (r. 8).

Ovaj odlomak moramo tumačiti u njegovu širem kontekstu. Pavao poziva kršćane da žive sa svima u miru, da čine dobra djela pred svim ljudima, da ne uzvraćaju zlo za zlo (Rim 12,16-21). Posebno ih poziva da se ne osvećuju u slučajevima nepravde i štete, već »dajte mjesta Božjem gnjevu«. Božji »gnjev« znači sud, presuda zla, što upravo i provodi »vlast«, dok kao »Božji poslužitelj« gnjev Božji iskaljuje na onomu koji čini zlo (13,4). Sud pripada Bogu i postavljena je vlast u njegovoj službi. Pavao donosi načelo koje vlada u grčko-rimskom svijetu kao i u židovskom, da svaka vlast dolazi od Boga. Riječ je o religioznom ozračju i stoga se vjernik mora, ne samo od straha »zbog gnjeva« nego i »zbog savjesti«, podložiti vlastima. Ovaj zakon ili Božja volja upisana je u savjesti svakog čovjeka, a Židovima je objavljena i u Mojsijevu Zakonu (Rim 2,14-18). Sadržaj Zakona je u ljubavi prema bližnjemu, jer »ispunjenje Zakona je ljubav« (Rim 13,8-10). Stoga »podlaganje« vlastima nije drugo nego ostvarenje iskrene ljubavi-agape u ozračju društvenog i političkog života.¹³

Jednako Petar govori za kršćanske manjine u rimskim provincijama Male Azije. »Pokoravajte se svakoj ljudskoj ustanovi radi Gospodina: bilo kralju kao vrhovniku, bilo upraviteljima, jer ih on šalje da kazne zločince, a pohvale one koji dobro čine. Doista, ovo je Božja volja: da

¹² PICCA J. V., *Romanos 13,1-7*, Roma 1981; TOMIĆ C., *Novi zavjet i državne vlasti*, Obn. Živ., 4 (1990) 253-261.

¹³ FABRIS R., nav. čl. 24-25.

čineći dobro ušutkate neznanje bezumnika. Kao slobodni ljudi... sve pošujte, bratstvo ljubite, Boga se bojte, kralja častite!« (1 Pet 2,13-17).

3. »Da provodimo miran i spokojan život« (1 Tim 2,2)

Pastoralne poslanice pripadaju drugoj (po mišljenju nekih trećoj) kršćanskoj generaciji. Ne osjeća se više napetost eshatološke nade kao u prvim Pavlovim poslanicama. Zajednica živi u mirnom vremenu. Progonstva nema, osim redovitog životnog trpljenja (2 Tim 3,12). Pojavljuju se hereze, lažni proroci, ali oni su unutar crkvene zajednice. Kršćanske zajednice su manjina i osjeća se potreba Isusovih riječi da svojim uzornim životom moraju biti zaista »sol zemlje« i »svjetlost svijeta« (Mt 5,13s), kvasac u masi poganstva da ga iznutra preporodi (Mt 13,33). Stoga se naglašuju etičke vrednote koje moraju resiti svakog vjernika (1 Tim 1,8s; Tit 2,2-10), a posebno one koji upravljaju zajednicom kao što su nadglednici-episkopi (1 Tim 3,1-7; Tit 1,7-4), starješine-prezbiteri (Tit 1,6) i đakoni (1 Tim 3,8-13).¹⁴

Da zajednica kršćanska bude zaista ono što mora biti u ovom svijetu, traže se mirna vremena da može razviti svoju unutrašnju izgradnju i evangeoski djelovati na vanjski svijet. Traži se podložnost vlastima. U tom ozračju možemo shvatiti preporuku pisca: »Preporučujem prije svega da se obavljaju prošnje, molitve, molbenice i zahvalnice za sve ljude, za kraljeve i sve koji su na vlasti, da provodimo miran i spokojan život u svoj bogoljubnosti i ozbiljnosti. To je dobro i ugodno pred Spasiteljem našim Bogom, koji hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (1 Tim 2,1-4). Dvput ističe univerzalnost molbenica, dvput naglašuje »sve«. I to je stvar »dobra i ugodna« pred Gospodinom koji želi spas svih ljudi.

U poslanici Titu je naglasak na pokornosti državnim vlastima, kao općoj dužnosti vjernika. »Podsjećaj ih da se podlažu gospodarstvima, vlastima, da slušaju, da budu spremni na svako dobro djelo...« (Tit 3,1s). I temelj je opet »dobrostitivost i čovjekoljublje« Spasitelja našega Boga koji nas po svojem milosrđu: kupelju novoga rođenja i obnavljanja po Duhu Svetome opravda da budemo, po nadi, baštinići života vječnoga (Tit 3,4-7).

Ovu zahtjevnost neki bibličari ocjenjuju kao moral građanskog života (»Bürgerlichkeit«). Crkva živi u poapostolskom vremenu i potreban joj je mir da se učvrsti u svijetu i obrani od hereza koje je ugrožavaju iznutra, posebno od gnostičkih zabluda. Možemo reći da je ovdje nastavak Pavlove misli. Kršćani moraju živjeti u svijetu kao dobri građani. U svijetu oni imaju i odgovornost i kao kršćani. Nema nijednoga životnog područja za koje kršćani ne bi bili odgovorni kao svjedoci vjere. Odgovorni su za vrijeme i svijet u kojemu žive, u »sadašnjem eonu« (Tit 3,12) da budu istiniti kršćani, »Kristi«, da se i oni, kao i Krist koji »sebe samoga dađe kao otkup za sve« (1 Tim 2,3) spremno žrtvuju za sve, da se i preko njih objavi svijetu »ljubav Božja, spasiteljica svih ljudi« (Tit 2,11).¹⁵

4. Vlast »demonskog lica«

Crkvene zajednice proživljavaju krvavo progonstvo pod Domicijanom (81-96) koji sebe proglašuje bogom i gospodinom. Kršćani su stavljeni pred tešku kušnju. Umjesto ispovijesti

¹⁴ Vidi: SCHLARE R., *Die gesunde Lehre*, Häresi u. Wahrheit im Spiegel der Pastoralbriefe, Marburg 199, 62; 72; SCHNACKENBURG R., *Die sittliche Botschaft des N.T.*, sv. II, Freiburg 1988; SPICQ C., *Les Epîtres Pastorales*, sv. 1, Paris 1969.

¹⁵ DIBELIUS M.-CONZELMANN H., HNT 13, Tübingen 1966⁴; SCHWARZ R., *Bürgerliches Christentum im N.T.?*, Klosterneuburg 1983; OBERLINNER L., *Ein ruhiges u. ungöstertes Leben führen*, Bibel u. Kirche 3 (1991) 98-106.

vjere da je Krist Gospodin (Kyrios Christos), moraju sada izjaviti da je Cezar Gospodin (Kyrios Kaiser). Neki su već popustili i zavode druge, kao »lažni apostoli«, da se napravi kompromis s idolatrijskim kultom carstva. Ivan starac, njihov brat i suzajedničar u nevolji, kraljevstvu i postojanosti u Isusu, i sam zatočen na otoku Patmosu radi riječi Božje i svjedočanstva Isusova, apokaliptičkim stilom poziva i svakog pojedinog kršćanina da se ne dađu zavesti. Piše im knjigu »Otkrivenja«, posljednju u kršćanskoj Bibliji, u kojoj ih poziva, u ime kristološke vjere, da učine radikalni i odlučan izbor: slijediti Isusa, zaklana Jaganjca, ali već pobjedonosna, sve do žrtve života.

Zmaj dade »svoju silu, prijestolje i vlast« Zvijeri koja izlazi iz mora sa deset rogova i sedam glava, što simbolizira rimsku vlast koja progona kršćane (13,1-7). Zmaj velik, ognjen je Stara Zmija – imenom Đavao, Sotona, zavodnik svega svijeta. Zbačen je s neba na zemlju i ode i zarati se s onima »što čuvaju Božje zapovijedi i drže svjedočanstvo Isusovo« (Otkr 12,9.17).

U sukobu s idolatrijskom vlašću carstva, s vlašću »demonskog lica«, kršćani su pozvani na jasan i otvoren otpor, pa morali ići u progonstvo ili da budu mačem pogubljeni. »U tom je postojanost i vjera svetih« (13,10). Oni mogu računati na pobjedonosni konačan zahvat Jaganjca koji će dovršiti Božje djelo i izreći sud protiv Zvijeri i njezinih satelita.¹⁶

Poruka knjige Otkrivenja kršćanima progonjenima radi vjere na svršetku prvoga stoljeća, predana u proročko-apokaliptičkom stilu, uvijek je aktualna, posebno u vremenima kad se pojavi »vlast« koja nastoji porušiti sve što je Božje i kršćansko, sebe postavlja na prijestolje koje pripada samo Bogu i ubija sve koji joj se ne klanjaju. Tada vlast zaista poprima »demonsko lice« i suprotnost je »vlasti« koja je od Boga postavljena.

Zaključak

Vlast i autoritet je jamac društvenog reda i mira i obrana pojedinca da može razvijati svoje sposobnosti u punini, ostvariti smisao svojega života. Srednji vijek temelji vlast i autoritet na Božjem stvaralačkom činu (lex naturalis divina) i opravdava civilne zakone na temelju uloge koja im je dana da omoguću čovjeku da postigne konačan cilj, najviše Dobro. Smatralo se da društvo valja teokratski uređiti, da bude sakralna civilizacija. Od 13. stoljeća govori se o dvostrukoj vlasti, političkoj i civilnoj. Crkva je podložna državnim vlastima u vremenitim stvarima, a država Crkvenoj vlasti u duhovnim stvarima. Rađa se pojam »homo duplex«.¹⁷

No ubrzo će, posebno u vrijeme prosvjetiteljstva, biti naglašena samo politička vlast i autoritet, dok se konačno ne pojave struje u našem stoljeću koje nijeću svaku vlast i svaki autoritet. Moderni mentalitet ne prihvaća autoritet univerzalnog zakona, ističe princip autonomije i vrednuje vlast i autoritet prema korisnosti društvenog suživota. I dolazi do krize vlasti i autoriteta. Ta kriza dolazi do izražaja ne samo na političkom području nego i na crkvenom. Odakle dolazi podrijetlo vlasti, u kojoj se mjeri može reći da ono dolazi od Boga i kojim se putovima ono ostvaruje? Sekularizacija društva koja je dovela do toga kršćanska je u svojem početku, antikršćanska u svojim rezultatima (Karl Löwith).

Biblijska poruka i ovdje ubacuje svoje svjetlo. I Stari i Novi zavjet jednodušno potvrđuju da vlast dolazi od Boga. Ona je sredstvo Božjeg upravljanja svijetom, štiti i promiče blagostanje i mir narodu i pojedincu. Ali, već se proroci postavljaju kritički prema nositeljima vlasti kada ona nije u službi pravde i mira, i stavljaju se u obranu siromaha i priješnjenih, uz koje je Bog. Jednako i Novi

¹⁶ FABRIS R., nav. čl. 25–26.

¹⁷ GIERKE O., *Théories politiques du Moyen Ages*, Paris 1914; WEBER M., *Economia e società*, Milano 1974.

zavjet ističe da je vlast od Boga, ali i Isus i apostoli se postavljaju kritički prema vlasti kad ona ne ispunja ono što mora činiti – pravednost. Stoga Pavao zahtijeva da se »u savjesti« valja pokoravati vlastima, ali i ne slušati kad zapovijedaju nešto protiv savjesti, pogotovo ako vlast poprima »lice demonskog«.

Isus je jasno, i životom i naukom, pokazao kako valja provoditi »vlast« u Crkvi koju je predao apostolima. To je vlast služenja, vlast ljubavi, a ne ljubav za vlašću. U vlasti se mora očitovati milosrdna ljubav Božja, koja ima nadmoć nad silama smrti. I ona se očituje u slabosti, i »najveći« u zajednici vjernika mora postati poslužiteljem, i »prvi« sluga-rob svoje zajednice. Budući da je Božja pravednost u korist posljednjih, ona se mora pretvoriti u milosrđe prema potrebnima, odbačenima, pritiješnjenima.

Provođenje vlasti u Crkvi mora biti na evanđeoski način, po Kristovu uzoru. Crkva mora biti proročki znak jedinstva i mira, uzor i model svjetovnoj vlasti u služenju narodu u ljubavi i pravednosti.